

Adatok három ritka denevér faj észak magyarországi előfordulásához

CZAJLIK Péter
Budapest

ABSTRACT: (Data on the occurrence of 3 rare bat species /*Myotis mystacinus* KUHL., *M. bechsteini* KUHL., *M. dasycneme* BOIE./ in Northern Hungary) - The author reports new occurrence of the 3 bat species in the Mátra Mountains. A review on the occurrence of these species in Hungary and Eastern Slovakia is also presented.

A hazai szakirodalomban a *Myotis mystacinus* KUHL., a *Myotis bechsteini* KUHL. és a *Myotis dasycneme* BOIE előfordulásáról igen kevés adatunk van.

A magyarországi denevér faunát összefoglaló mű: MÉHELY (1900) *Myotis mystacinus* adatait nem tekinthetjük mérvadónak, hiszen akkor még *M. mystacinus* alatt egy fajként kezelték a *M. mystacinus*-t és a *M. brandti* EVERSMANN-t, így MÉHELY megállapítását, miszerint a *M. mystacinus* hazánkban gyakori - nem fogadhatjuk el. TOPÁL (1969) szerint Magyarországon ritka faj, csak a hegyvidékről került elő. Ritkaságát bizonyítja, hogy az utolsó jelentős, országosnak nevezhető denevér felmérés - amelyet MACSKÁSSY és MÉSZÁROS 1965-73 között végzett a denevérek parazitológiai vizsgálata kapcsán - 792 megvizsgált példányból csupán 1 példány *M. mystacinus*-t (Mánfai brlg. 1967 12. 2.) talált. MÉSZÁROS (1971).

TOPÁL (1969) szerint a *Myotis mystacinus* a *Myotis* fajok közül a leginkább hidegtűrő. Nyári búvóhelye épületek padlása, zsuptető, falrepedés, faodú, fakéreg. Nyári és téli szálláshelye mindig közel van egymáshoz.

Egyes fajok észak-magyarországi előfordulásainak megítélésében igen fontos támpontot nyújtanak a szomszédos kelet-szlovákiai elterjedési adatok. Kelet-Szlovákia denevér faunájának leírását MOSANSZKY (1980) készítette el a Kassai Múzeum gyűjtése, az irodalmi adatok, illetve egyéb múzeumi gyűjtések alapján. MOSANSZKY (1980) a *Myotis mystacinus* kelet-szlovákiai elterjedéséről az alábbi adatokat adja meg:

Szlovák Karszt: Borka (852 m) 1955/56 tél VACHOLD; Drienovec (Somodi)? dat.;

Hacavcska (Ajfalucska) (800 m) 1958 02. 07.; Jelsava (Jolsva) in TOPÁL

(1954); Zadielske Dvorniky (Szádudvarnok) 1954/55 tél VACHOLD.

Murányi Karszt: Muraň-Velka Luka (Murányi Nagyrét) (876 m) 1954 09. 20.; Sumiac (Királyhegyalja) (856 m) 1955/56 tél VACHOLD.

Kassai medence: Prešov (Eperjes) (225 m) 1961 08. ?; 1964 02. 07. egy ház padlásán.

Szlovák Érchegység: Kosička Bela (Kassa Béla) 1976 06. 27.; Velka ruzinska (Nagyruzsín) (614 m) 1977 02. 10.; Zadavka n. H. (Ágostonlak) (870 m) (gerenda házban) 1974 07. 24.; Kassa, Csermelyvölgy. (240 - 350 m) in TOPÁL (1954).

Szlovák paradicsom: Dobsinai jégbrlg. (971 m) 1951 02. 05.; 1955/56 tél; 1963 1964; 1968-70 HANÁK.

Alacsony Iátra: Demanovska dolina (Deményfalvi völgy) (903 m) 1959 01. 08.

Magas Iátra: Zdiar - Bielovodska (Zsgyár) (1020 m) 1962 09. 27. és a környező erdőkben 1962 06. 09.

A továbbiakban említ még előfordulásokat a Bélai Tátrából, a Szalánci völgyből, Árvai völgyből és Zuberekből, valamennyi 600 - 1020 m magasságban montán jellegű élőhely.

A *Myotis bechsteini* MÉHELY (1900) összefoglaló munkájában csupán 4 lelőhelyvel szerepel, valamennyi szlovákiai adat: Kassa - Bankó; Csallóköz - Somorja; Zay - Ugrócz (Trencsén); Meleghegy (Gömör megye). A mai Magyarország területéről az első adatot szintén MÉHELY (1910) közli: Vörösvári brlg. 1907 05. 03. SZIKLA Gábor gyűjtése. A dolgozat szerint a *M. bechsteini* "Európa északibb tájainak lakója, a hajdani tundra fauna maradványának tekinthető."

TOPÁL (1954) csupán három hegyvidéki élőhelyet említ a magyarországi denevér fauna teljeskörű leírásában. Topál (1969) az alábbiakat jegyzi meg: "Eddig csak hegyvidékről került elő, valamivel ritkább a horgasszórú denevéرنél."

Nyáron faodvakban találták. Egész elterjedési területén nagyon ritka. A jégkor-szakban feltűnően gyakori volt. Nyilvánvalóan kihalófélben lévő faj. Életmódját ritkasága miatt alig ismerjük."

MACSKÁSSY - MÉSZÁROS gyűjtésében 4 pl. M. bechsteini szerepel: Solymár - Őrdöglyük brlg. 1973. 08. 23.: 1 pl.; Mátra - Csörgőlyuk brlg. 1967. 03. 06.: 2 pl.; Mánfai brlg. 1967. 12. 2.: 1 pl. Igen érdekes, hogy ugyanitt 2 pl. M. dasyc-neme és 1 pl. M. mystacinus is előkerült. Nagy a hasonlóság a mecseki Mánfai brlg. és a mátrai Csörgőlyuk, illetve Csörgő-völgy denevér faunája közt. MÉSZÁ-ROS (1971), MURAY (1976), CZÁJLIK (1986).

H. ROER (1970) írja, hogy Dr. ISSEL a nyugatnémet Scheszlitz erdőhivatal te-rületén mesterséges denevér odokban rendszeresen talált kisebb - nagyobb csopor-tokat, 4 odúban: 5, 16, 21 és 47 példányos nőstény kolóniát talált 1954 - 57 kö-zött. ROER (1970) szerint a M. bechsteini a Plecotus auritus-l együtt tipikus odulakó nyáron.

MOSANSZKY az alábbi Kelet-szlovákiai adatokat közli:

Szlovák Karszt: Kečovo, Liscia diera (373 m) (barlang rendszerben) 1954. 08. 31.; Certovo diera (370 m) 1954. 08. ?; Silicka Brezová (Borzova) (420 m) 1968. 02. 19.

Bódva völgy: Janik, Bodnárka (210 m) 1961. 05. 17. odvas fában, gyér legelő erdő-ben.

Poprádi medence: Strba (Csorba) (827 m) 1951 jun. vége vasut állomásnál fenyő kérge alatt.

Rima völgye: Teply Vrch (Meleg-hegy) 1899 08.

Alacsony mátra: Liptovszky Jan (Liptószentiván) (899 m) 1977. 06. 22-25.

Magas mátra: Tatra Lomnic - Tatranska Kotlina (Barlangliget) (890 m).

Szlovák Érchegeység: Kassa, Bankó (405 m) 1860. 10. 24. egy tölgyfa odúban.

A Myotis dasycneme MÉHELY (1900) összefoglaló művében hazai adattal nem sze-repel. TOPÁL (1969) a ritkább denevér fajok közé sorolja, hegyvidékről és az Al-földről egyaránt előkerült.

MOSANSZKY (1980) két lelőhelyről említi csupán Kelet- Szlovákiából:

Szlovák Karszt: Drienovec (Somodi cseppkőbrlg.) (245 m) 1970 08. 05.

Szlovák Paradicsom: Dobsinai barlang (971 m) 1964. 03. 02.; 1969. 02. 13.

Az előzményekből kitűnik, hogy mindhárom fajról igen kevés adatunk van, s ezek nagy része vagy téli szállásról, vagy pedig a történelmi időkből származik. Éppen ezért minden nyári adatnak fokozott jelentősége lehet.

A Nyugat-Mátrában a Csörgő-völgyben 1985-ben kezdődött a Csörgőlyuk denevér faunájának rendszeres vizsgálata denevér hálózással: CZÁJLIK (1986). 1986 és 1987 július és augusztus hónapjaiban összesen 7 alkalommal végeztünk hálózást. Módszerünk: egy háló került a barlang bejáratára, kettőt pedig attól kissé távo-labb a fák közé feszítettünk ki a meredek hegyoldalon azoknak a denevéreknek a megfigyelésére, amelyeknek szálláshelye a barlangon kívül van.

A Csörgő-völgyi szurdok erdő felőli háló 1986. 08. 13-14. éjjel két Pleco-tus auritus társaságában egy Myotis bechsteinit fogott. A példány testméretei: 25,1 mm, fej + testhossz: 50,4 mm, farok: 46, 8 mm, alkar: 40, 9 mm, lábszár: 20, 8 mm, testsúly: 8,5 gr. 1986. 09. 27-én egy idős bükkfa elhagyott harkály odújából ismét egy Myotis bechsteinit zavartam ki, megfogni nem tudtam, így a testméreteit nem állapíthattam meg, de füleiről biztosan meg lehetett határoz-ni.

Myotis mystacinus-t 1987. 08. 01-én 1 óra 45 perckor fogott a külső háló. Egy hím és egy nőstény párban érkezett, szorosan egymás mellett repültek, így fogta meg őket a háló. A hím testméretei: fül: 13,6 mm, fej + testhossz: 40,5 mm, farok: 34,0 mm, alkar: 32,1 mm, a sarkantyú karéjt jól látni, lábszár: 15,0 mm. A nőstény testméretei: fül: 12,3 mm, fej + testhossz: 41,1 mm, farok: 35,1 mm, alkar: 32 mm, a sarkantyú karéj jól látható, lábszár: 14,1 mm.

Ezen az éjjelen 1987. 07. 31. 22 óra 53 perckor ugyanaz a háló egy db, 1987. 08. 1. 1 óra 20 perckor két db Eptesicus serotinus-t fogott.

Megjegyzendő, hogy 1985 - 87-ben ezekben a hónapokban az összes Myotis brandti-t a Csörgőlyukból kifelé repülve fogta meg a bejáratához kifeszített há-ló (1985. 08. 05-06 éjjel: 3 db 1986. 08. 03-04 éjjel: 2 db).

Myotis dasycneme a Csörgőlyuk barlangból kifelé repülve 1987. 08. 11-én 21 óra 20 perckor került a hálóba. Testméretei: fül: 18 mm, fej + testhossz: 63 mm, farok: 49,7 mm, alkar: 45,6 mm, lábszár: 20,7 mm.

A Myotis bechsteini és a Myotis mystacinus Nyugat-Mátrában található nyári tartózkodási területének rövid növénytanai jellemzése: a területen a Csörgő-pa-tak Ny-i, majd ONY-i irányban folyik meredek hegyoldalakkal határolt keskeny völgytalpban. A völgytalpon teljesen záródott koronájú, idős erdőállomány talál-ható. A mélyvölgy hatására, a mezozonális, magas évi átlagsapadék (26 évi át-

lag: 819 mm) miatt, valamint az idős erdőállomány koronájának védelme alatt sa-
jatos magashegyvidéki növénytársulás alakult ki. A magashegyvidéki jelleget a
fás növények közül az Ulmus montana, Acer pseudoplatanus, Fagus sylvatica, he-
lyenként a Sambucus racemosa és a Sorbus acuparia jelzi. A páfrányok közül a
Gymnocarpium dryopteris, a Polypodium interjectum és a Dryopteris carthusiana a
klímajelző. A virágos növények közül a Primula elatior, Scopolia carniola,
Daphne mezereum a legfontosabb montán elem: STANDOVAR (1987).

Az Észak-Tarna Dombvidék területén a denevér fauna kutatását 1987-ben kezd-
tük meg. Eddigi eredményeink:

Myotis mystacinus egy elhullott példányát találtuk Járdánházán, a Palina
völgyben, a Palina pusztai erdészház udvarán 1987. 08. 20-án. Mérhető testmére-
tei: fül: 13,0 mm, alkar: 31,1 mm, lábszár: 14,1 mm.

A Myotis bechsteini 1 juv. elhullott példányát találtuk Járdánházán Gyepes-
völgyben 1987. 07. 15-én. Mérhető testméretei: fül: 21,8 mm, farok: 33,5 mm,
alkar: 39,4 mm, lábszár: 18,6 mm; Bükkszenterzsébet, Erzsébeti-völgy, Patakkút-
bérc É-i oldala 1987. 08. 25-én két nőtény példány került elő egy fakitermelés-
kor kidöntött odvas fából. Testméreteik: fül: 25,7 ill. 24,3 mm, fej + testhossz:
50,0 ill. 47,5 mm, farok: 44,0 ill. 45,1 mm, alkar: 41,5 ill. 43,0 mm, lábszár:
20,5 ill. 21,5 mm.

A Myotis mystacinus és a Myotis bechsteini Járdánháza határában lévő élő-
helyeinek montán jellegét jelzi, hogy a térségben a Primula elatior közönséges,
a Dentaria glandulosa a Petasites albus kíséretében facies képző a montán bükkö-
sökben. Montán színező elemek továbbá: Dryopteris carthusiana, Daphne mezereum,
Polystichum aculeatum, Pteridium aquilinum. VARGA - REDEI (kézirat). A Myotis
bechsteini Bükkszenterzsébet határában lévő Erzsébeti völgyben található élő-
helyének montán jellegét a közelben élő Lycopodium clavatum jelzi. ZAY - BENEDEK
(1987). E terület részletes növényntani feltárása még a jövő feladata.

A kelet-szlovákiai adatok, valamint a hazai élőhelyek növényzetének hason-
lósága alapján a Myotis bechsteini és a Myotis mystacinus észak-magyarországi
előfordulási területeit a kelet-szlovákiai populációk déli diszjunkt területei-
ként értékelhetjük.

Köszönetet mondok a Vásárhelyi István Természetvédelmi Szakkör tagjainak,
akik sokat segítettek a fenti megfigyelésekben és adatok összegyűjtésében.

FÜGGELÉK

Denevéráktívitás az 1987. 07. 30.-08. 16. közötti denevérhálózás idején a Csörgő-
lyuk előtt:

- 20 óra 10-30 perc: Nyctalus noctula kint
- 21 óra 23 perc: a denevérek a felső lyukon kifelé
- 21 óra 20 perc: Myotis daubentoni kifelé
Myotis dasycneme
- 21 óra 31 perc: Rhinolophus hipposideros kifelé
- 21 óra 38 perc: Eptesicus serotinus kint
- 22 óra 23 perc: Rh. hipposideros kívülről
- 22 óra 50 perc: Rh. hipposideros kifelé
- 22 óra 50 perc: a háló előtt kint folyamatos a denevérek mozgása
- 22 óra 53 perc: Eptesicus serotinus kint
- 23 óra: Plecotus auritus kint
- 23 óra 20 perc: kint erősen csökkent a mozgás (1-2 denevér)
- 23 óra 30 perc: Myotis daubentoni kifelé
- 22 óra 50 perc: a háló előtt kint folyamatos a denevérek mozgása
- 22 óra 53 perc: Eptesicus serotinus kint
- 23 óra: Plecotus auritus kint
- 23 óra 20 perc: kint erősen csökkent a mozgás (1-2 denevér)
- 23 óra 30 perc: Myotis daubentoni kifelé
- 23 óra 36 perc: Plecotus auritus kint
- 0 óra 03 perc: Myotis brandti kifelé
- 0 óra 10 perc: Myotis daubentoni kifelé
- 0 óra 25 perc: Rh. hipposideros befelé
- 0 óra 32 perc: M. daubentoni kifelé
- 0 óra 33 perc: Rh. hipposideros befelé
- 0 óra 41 perc: Rh. hipposideros befelé
- 0 óra 45 perc: Rh. hipposideros befelé
- 0 óra 51 perc: Rh. hipposideros befelé

1 óra: Myotis mystacinus kint
 1 óra 20 perc: Eptesicus serotinus kint
 1 óra 38 perc: Myotis daubentoni kifelé
 1 óra 45 perc: Myotis mystacinus kint
 1 óra 51 perc: Rh. hipposideros befelé
 2 óra 23 perc: Myotis daubentoni kifelé
 3 óra 49 perc: Myotis daubentoni befelé (többen)
 4 óra 20 perc: Myotis daubentoni befelé

IRODALOM

- CZÁJLIK, P. (1986): A mátrai Ágasvár-barlang (Csörgőlyuk) és a Csörgő-völgy denevér faunája Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. 11: 137-138.
 MÉHELY, L. (1910): Ritka denevérek Budapest környékén Állattani Közl. 9: 1-3.
 MÉHELY, L. (1900): Magyarország denevéreinek monográphiája Budapest.
 MÉSZÁROS, F. (1971): Vizsgálatok a hazai denevérek élősködő fonalférgein (NEMATODA) Állattani Közl. 58: 78-86.
 MOSANSZKY, A. und GAISLER, J. (1965): ein Beitrag zur Erforschung der Chiropteren fauna der Hohen Tatra Bonn. Zool. Beitr. 16: 249-267.
 MOSANSZKY, A. (1980): Teriofauna Východného Slovenska a katalóg mamaliologických zbierok Vychodoslovenského Muzea I. (Insectivora a chiroptera) Zbr. Vyhodoslovenského Muz. Kosiciach 21: 29-87.
 MURAY, É. (1976): Cestodes of Bats in Hungary Parasit. Hung. 9: 41-62.
 RÉDEI, F. - VARGA, F. (kézirat): A Heves - Borsodi Dombság (Észak - Tarnavidék) borsodi részének tavaszi aspektusa.
 STANDOVÁR, I. (1987): A Mátrai Tájvédelmi Körzet nyugati felének védett virágos és edényes virágtalan növényei Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. 12.
 TOPÁL, Gy. (1954): A Kárpátmedence denevéreinek elterjedési adatai Ann. Hist.-nat. Mus. Nat. Hung. 5: 471-483.
 TOPÁL, Gy. (1969): Denevérek fauna Hung. 93. XII/2. Budapest.
 ZAY, A. - BENEDEK, O. (1987): Adatok az Észak-Tarnavidék flórájához Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. 12.

CZÁJLIK Péter
 H - 1037 BUDAPEST
 Jablonkai ut 7.